

Ehdotukseen vastaaminen perheen psykologisessa vuorovaikutustestissä

Toimintalinjasta poikkeavat ensivastaanotot

PAULIINA SIITONEN JA KARL-ERIK WAHLBERG

1 Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastellaan perheen vuorovaikutusta psykologisessa testissä, jossa tehtävänä on tulkita Rorschachin mustetahratauluja ja löytää niistä mahdollisimman monta yhteistä tulkintaa.¹ Analyysin kohteena ovat toimintajaksot, joissa joku perheenjäsenistä ehdottaa uutta tulkintaa mustetahrataulusta mutta seuraavassa vuorossa ehdotuksen vastaanottaja ei eksplisiittisesti hyväksy tai hylkää sitä. Se, että ehdotusta ei hyväksytä tai hylätä heti seuraavassa vuorossa, ei tee näistä vastaanotoista poikkeuksellisia. Poikkeukselliseksi vastaanotot tekee se, että ne orientoituvat johonkin muuhun kuin juuri ehdotettuun mustetahratulkintaan. Tarkemmin sanottuna ne kiusoittelevat, käsittelevät toimintatapaa testissä tai torjuvat koko testitehtävän. Artikkelin tarkoituksena on analysoida, mitä tällaiset vastaanotot tekevät mustetahratulkintaehdotuksen vastaanottona ja miten perheenjäsenet käsittelevät niitä. Lisäksi tarkastellaan sitä, osoittavatko perheenjäsenet toiminnallaan, että tietynlaiset toiminnot psykologisessa mustetahrastestissä ovat tarkoituksenmukaisia tai sallittuja.

Toimintojen tarkoituksenmukaisuus tai sallittuus vuorovaikutuksessa nousee niistä käsityksistä ja odotuksista, joita osanottajilla on vuorovaikutustilanteesta. Jo vapaassa arkikeskustelussa ihmiset odottavat vuorovaikutuksen etenevän tiettyjen sääntöjen mukaan, mutta odotukset voivat olla erilaiset, kun vuorovaikutustilanne on institutionaalinen, koska silloin vuorovaikutuksen tavoitteena on tyypillisesti jonkin tehtävän suorittaminen (ks. Drew & Heritage 1992; Raevaara, Ruusuvuori & Haakana 2001; Heritage & Clayman 2010). Osallistujien orientoituminen tehtävään voi näkyä muun muassa vuorovaikutuksen puheenaiheen ja sekvenssijäsennyksen tasolla. Esimerkiksi

---

1. Kiitämme Virittäjän anonyymejä arvioijia sekä Tiina Keisasta, Merja Karjalaista, Harri Mantilaa, Mirka Rauniomaata ja Pentti Haddingtonia arvokkaista kommentteista, jotka auttoivat meitä merkittävästi artikkelin muokkaustyössä. Kiitämme myös Langnet-tohtorihjelman Vöyrin- ja Oulun-tekstityöpajojen osallistujia rakentavista ja inspiroivista ajatuksista ja ehdotuksista, joista artikkelimme hyötyi erittäin paljon.

lääkärin vastaanotolla puhutaan nimenomaan potilaan vaivaan liittyvistä asioista ja tyypillisesti lääkäri esittää kysymykset ja potilas vastaa (esim. Raevaara & Sorjonen 2001; Korpela 2007). Ammatillisilla ja asiakkailta voi olla erilaisia tavoitteita tai odotuksia vuorovaikutustilanteen suhteen, ja erityisesti ammattilaisten toimintaa ohjaavat organisaatioon ja ammatillisuuteen liittyvät käytänteet ja rajoitukset, jotka saattavat olla asiakkaille täysin tuntemattomia (Drew & Heritage 1992: 23). Tämän vuoksi ammattilaiset ja maallikot voivat käsitellä eri toimintoja tarkoituksenmukaisina tai sallittuina käsillä olevan tehtävän suorittamiseksi.

Tässä artikkelissa analysoitava vuorovaikutustilanne eli puoliso- ja perhe-Rorschach-testi (Loveland 1967) on institutionaalinen tilanne, jonka avulla psykiatrit ja psykologit arvioivat perheen keskinäistä vuorovaikutusta. Vaikka perheenjäsenet eli maallikot suorittavat tehtävää keskenään, perheenjäsenten orientoituminen testi-tehtävään tekee vuorovaikutuksesta institutionaalista. Vuorovaikutustilanteena testi muistuttaa paljon koululaisten pienryhmätyöskentelyä: tehtävä tulee ryhmän ulkopuolelta, sitä suoritetaan tutun porukan kanssa ja ryhmäläiset eivät varsinaisesti sovi toimintatapoja tai työjärjestystä työskentelyn alussa. Toiminta tuntuu tapahtuvan kuin itsestään (pienryhmätyöskentelystä ks. Turkia 2007). Itse testitehtävä edellyttää neuvottelutoimintaa: tehtävänä on pyrkiä yksimielisyyteen mahdollisimman monesta mustetahratulkinnasta, ja nimenomaan yksimielisyyttä tai kompromissia pidetään neuvottelun tavoitteena (esim. Kangasharju 1991: 147; Arminen 2005: 168).

Neuvottelukeskustelun peruselementtejä ovat ehdotus ja ehdotuksen vastaanotto (esim. Maynard 1984: 78; Kangasharju 1991: 147; Arminen 2005: 169). Ehdotus luo odotuksen sekventiaalisesti mahdollisesta seuraavasta vuorosta eli hyväksynnästä tai hylkäyksestä (Davidson 1984: 102). Näistä hyväksyntä on preferoitu jälkijäsen, eli se asettuu linjaan ehdotuksen luoman projektion kanssa (esim. 1). Hylkäys on preferoimaton jälkijäsen, eli se asettuu poikkiteloin ehdotuksen aloittamaa toimintalinjaa vastaan (esim. 2). (Esim. Schegloff 2007: 59–60.)

(1) [perhe 14, puoliso-Rorschach-testi, taulu III]

01 äiti: se on joku ma^halaukku.
→ isä: (he) n(h)iin on juu.(.) tuli sama mieleen.

(2) [perhe 22, perhe-Rorschach-testi, taulu I]

01 äiti: mä olin (sitä) mieltä et se on lepakko.
02 (0.9)
→ lapsi: ei se on, set tulee tuol viel myöhemmin.²

Ehdotuksen ensivastaanottona voi kuitenkin olla jotain muuta kuin hyväksyntä tai hylkäys. Ehdotusta voi seurata esimerkiksi vastaehdotus, monitulkintainen vastaus, viivytely tai välttelevä vastaus (Davidson 1990: 176). Ehdotuksen jälkeen voi tulla myös

---

2. Lapsi viittaa *myöhemmin*-adverbilla eri mustetahratauluun.

ehdotusta tarkentava kysymys tai ehdotuksen hyväksyntään liittyviä ehtoja (esim. Arminen 2005: 171). Voi myös käydä niin, että ehdotus jää täysin ilman responssia (Siitonen, Wahlberg & Karjalainen 2012) tai että ehdotusta käsitellään jonain muuna toimintona (Stevanovic 2012b: 844). Mikä tahansa vuoro seuraakin ehdotusta, ehdottaja voi suuntautua siihen tulkitsemalla, miten se osoittaa tai implikoi joko ehdotuksen hyväksyntää tai hylkäystä (Davidson 1984: 102). Esimerkiksi responssin viivyttämistä on pidetty mekanismina hylätä ehdotus, kun taas hyväksyntä tulee saman tien ehdotuksen jälkeen (Houtkoop 1987: 77). Se, että vastaanottoja ei ilmaise eksplisiittisesti kantansa ehdotukseen, näyttää liittyvän erityisesti niihin tilanteisiin, joissa vastaanottaja on eri mieltä ehdotuksesta. Onkin esitetty, että yhteisessä päätöksenteossa ei ole kyse ehdotuksen hyväksymisestä ja hylkäämisestä vaan hyväksymisestä ja ”ei-hyväksymisestä” (*non-approval*, Stevanovic 2012a). Ei-hyväksyminen neuvottelun lopputuloksena on seurausta kahdesta asiasta: Yhtäältä ehdotuksen vastaanottaja ei tuota eksplisiittistä hylkäystä, vaikka hän ei hyväksykään ehdotusta. Toisaalta ehdottaja ei painosta vastaanottajaa ehdotuksella siihen saakka, että tämä joko hyväksyy tai hylkää ehdotuksen. Käytännössä ehdotus siis raukeaa tyhjiin. (Ma.)

Vaikka ehdotuksen vastaanotto ei ottaisi eksplisiittisesti kantaa edeltävään ehdotukseen, se yleensä vie eteenpäin ehdotuksen käsittelyä. Esimerkiksi ehdotusta koskeva korjausaloite osoittaa, että vastaanottaja on suuntautunut ehdotukseen ja vie eteenpäin toimintalinjaa, jonka ehdotus aloitti (esim. 3). Edelleen myös vastaehdotus, joka ei ota eksplisiittisesti kantaa ehdotukseen vaan ehdottaa jotain muuta, orientoituu selvästi yhteiseen tavoitteeseen eli päätöksentekoon käsiteltävästä asiasta (esim. 4). Jopa ehdotusta seuraava dialogipartikkeli, joka ei ota kantaa ehdotukseen vaan ottaa sen vastaan vain uutena tietona ja ymmärrettynä, säilyttää ehdotuksen keskustelun fokuksessa (esim. 5; Siitonen & Wahlberg 2015). Näillä responsseilla vastaanottaja osoittaa orientaationsa ehdotukseen ja osallistumisensa ehdotuksen käsittelyyn.

(3) [perhe 13, perhe-Rorschach-testi, taulu III]

01 äiti: se o ðihan niinku aladinin taikalamppu.
02 (.)
→ isä: mis:sä.

(4) [perhe 10, perhe-Rorschach-testi, taulu VIII]

01 isä: täs mä näin hh, (0.8) täson näin ahma tai ilves.
02 (1.1)
→ äiti: m(h)ulloli kettu.

(5) [perhe 17, puoliso-Rorschach-testi, taulu III]

01 äiti: @tää on kuule tota noin,@ (1.9) >tommonen,< (.)terroristi
02 joka kaappaa lentokoneen.
→ isä: j(h)aa:.

Sen sijaan ehdotuksen vastaanotto, joka kiusoittelee, puuttuu toimintatapaan tehtävässä tai torjuu koko testitehtävän, ei jatka ehdotuksen projisoimaa toimintalinjaa eikä siten vie eteenpäin ehdotuksen käsittelyä. Saattaa käydä jopa niin, että ehdotus jää täysin käsittelemättä. Juuri nämä ehdotuksen vastaanotot, jotka tekevät jotain muuta kuin jatkavat ehdotuksen projisoimaa toimintalinjaa eivätkä siis ota kantaa ehdotukseen, ovat tämän artikkelin fokuksessa. Huomio kohdistetaan erityisesti siihen, mikä on näiden vastaanottojen vuorovaikutustehtävä ja miten perheenjäsenet käsittelevät niitä. Lisäksi analysoidaan, osoittavatko perheenjäsenet toiminnallaan, että tietynlaiset toiminnot psykologisessa mustetahratestissä ovat tarkoituksenmukaisia tai sallittuja.

2 Aineisto ja menetelmä

Tutkimuksen aineistona on 22 puoliso- ja perhe-Rorschach-testiä, jotka on äänitallennettu Suomalaisen adoptioperhetutkimuksen (esim. Tienari, Wynne, Sorri, Lahti, Läksy, Moring, Naarala, Nieminen & Wahlberg 2004) yhteydessä 1970–1990-luvuilla.³ Suomalainen adoptioperhetutkimus on laaja psykiatrian alan tutkimushanke, jossa on selvitetty skitsofrenian perinnöllisiä ja ympäristötekijöistä johtuvia riskitekijöitä. Sen lähtökohtana on ajatus, että perheen vuorovaikutusongelmat ja lapsen perinnöllinen alttius jollekin skitsofreniaspektrin häiriöistä lisäävät lapsen riskiä sairastua vakaviin mielenterveyshäiriöihin (ks. Wynne & Singer 1963). Adoptioperhetutkimukseen on osallistunut 382 perhettä. 190 adoptiolapsen (= tapausryhmä) biologisella äidillä on diagnosoitu skitsofreniaspektriin kuuluva häiriö; 192 adoptiolapsen (= verrokkiryhmä) biologisella äidillä ei ole diagnosoitua skitsofreniaspektriin kuuluvaa häiriötä. Tässä artikkelissa analysoidaan testitulokset, ja analysoitaviksi on valittu 22 perhettä siten, että lapsia on molemmista ryhmistä ja että lapset ovat iältään 13–16-vuotiaita.⁴

Puoliso- ja perhe-Rorschach-testi suoritetaan kunkin perheen kotona, ja siihen osallistuvat vain oman perheen jäsenet. Alussa tutkija eli psykiatrian erikoislääkäri kertoo osallistujille, että mustetahrat eivät esitä mitään tiettyä ja että niistä ei ole oikeita eikä vääriä tulkintoja. Lisäksi hän kehottaa perheenjäseniä katselemaan mustetahrakuvia yhdessä ja keskustelemaan niistä sekä etsimään mahdollisimman monta yhteistä tulkintaa. Tutkija ei osallistu testiin varsinaisen neuvottelun aikana vaan istuu hiljaa samassa huoneessa perheen kanssa tai viereisessä huoneessa. Hän ottaa osaa keskusteluun vain silloin, kun häntä puhutellaan, tai silloin, kun hän katsoo testin sujumisen sitä vaativan. Kunkin perheen testi koostuu viidestä osiosta: ensin puoliset tulkitsevat keskenään taulut I ja III, ja sen jälkeen he yhdessä lapsensa tai lapsiensa kanssa

3. Kiitämme Suomalaisen adoptioperhetutkimuksen perustajaa, psykiatrian professori emeritus Pekka Tienaria mahdollisuudesta käyttää tutkimusaineistoa sekä varsinaisesta aineistonkeruusta adoptioperhetutkimuksen tutkijoita Ilpo Lahtea, Juha Moringia, Mikko Naaralaa, Markku Seitamaata ja Anneli Sorria.

4. Aineistoksi pyrittiin valitsemaan sopiva määrä perheitä siten, että adoptoidut ovat mahdollisimman nuoria, ts. lapsia, ja että samanikäisiä lapsia on sekä tapaus- että verrokkiryhmästä. Tapaus-verrokkiasetelma järjestettiin mahdollisten jatkotutkimusten vuoksi.

tulkitsevat samat taulut I ja III sekä yhden uuden eli taulun VIII. Jokaisen taulun-tulkinnan jälkeen kukin perheenjäsen kirjaa itsenäisesti omaan paperiinsa ne tulkin-nat, jotka hän katsoo perheen yhteisesti hyväksyneen. Testin kokonaisrakennetta ei ole kerrottu perheelle etukäteen, vaan tutkija antaa ohjeita sitä mukaa kuin testi etenee.

Aineiston kokonaiskesto on noin 10,5 tuntia, ja se sisältää yhteensä 585 muste-tahratulkinna ensiehdotusta. *Ensiehdotuksiksi* nimitetään kaikkia niitä vuoroja, jotka esittelevät tulkinnan mustetahrataulusta ensimmäisen kerran. Mitään kieliopillisia tai sekvenssiasemaan liittyviä vaatimuksia ensiehdotukseksi nimeämislle ei ole asetettu, koska aineistossa perheenjäsenet toimivat siten, että erimuotoiset ja sekvenssiasemal-taan erilaiset tulkinna mustetahrataulusta otetaan neuvoteltaviksi. Ensiehdotuksista 21 eli alle 4 prosenttia vastaanotetaan kiusoitellen, toimintatapaan puuttuen tai torjuen koko testitehtävä (taulukko 1).

Taulukko 1.
Tutkimusaineisto.

Ehdotuksen ensivastaanotto	Lukumäärä
Kiusoitteleva vuoro	7
Vuoro, joka puuttuu toimintatapaan testissä	5
Testitehtävän torjuva vuoro	9
Yhteensä	21

Artikkelissa käytetty tutkimusmenetelmä on keskusteluanalyysi (ks. esim. Sacks 1992; Heritage 1996; Hakulinen 1997; ten Have 1999; Schegloff 2007). Analysoimalla vuoroja ja keskustelun sekvenssirakennetta keskusteluanalyysi tuo näkyville käytän-teitä, joilla osallistuvat tuottavat ja ymmärtävät toimintoja sekä mahdollistavat yhteis-työn keskustelussa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Keskusteluanalyysin lähtö-kohtana on vuorovaikutuksen järjestyneisyys ja jäsenyntyneisyys. Vuorovaikutuksen järjestyneisyydellä ja jäsenyntyneisyydellä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että vuoro-vaikutuksen kulku olisi määrätty ennalta, vaan osanottajat luovat itse yhteistyössä vuorovaikutustilanteen sen pohjalta, miten he käsittävät tilanteen ja mitä he siltä odot-tavat. Tämä pätee sekä arki- että institutionaaliseen vuorovaikutukseen.

3 Toimintalinjasta poikkeavat ehdotuksen ensivastaanotot

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään kolmea erityyppistä tapaa vastaanottaa muste-tahratulkinnaehdotus. Yhteistä näille kolmelle tavalle on se, että ne eivät ota eksplisiit-tisesti kantaa edeltävään mustetahratulkinnaan vaan orientoituvat muutoin. Toisin sa-noen ne eivät vie eteenpäin ehdotuksen projisoimaa toimintalinjaa. Orientaation muu-tos ei kuitenkaan synny tyhjästä, vaan kukin vuoro reagoi johonkin edellä sanottuun tai tehtyyn. Testiin osallistuvat perheenjäsenet eivät tuo kielellisesti julki, että he pitäi-sivät näitä vastaanottoja kiellettyinä vuorovaikutustestissä. He eivät esimerkiksi moiti tai kiellä tällaisen vuoron tuottajaa. Heidän orientaationsa ehdotettuun mustetahra-

tulkintaan ja tilanteen institutionaalisuuteen näkyy kuitenkin siinä, että ehdotuksen käsittelyä jatketaan heti seuraavassa vuorossa (esim. 6–8, 11–12) tai että testitehtävään palataan uusin ehdotuksin, kun ehdotusta seurannut välisekvenssi on saatu loppuun (esim. 9–10).

3.1 Kiusoitteleva vuoro ehdotuksen ensivastaanottona

Kiusoitteleva ehdotuksen ensivastaanotto ei ota eksplisiittisesti kantaa edellä ehdotettuun mustetahratulkintaan. Ehdotusta seuraavana vuorona se voi kuitenkin toimia hylkäyksen etiäisenä kahdestakin syystä. Ensinnäkin on odotuksenmukaista, että jos vastaanottaja pystyy hyväksymään ehdotuksen eli tuottamaan preferoidun jälkijäsenen, hyväksyntä tulee heti ehdotuksen jälkeen. Kun ehdotuksen jälkeen tulee kiusoitteleva vuoro, on odotettavissa, että vastaanottaja ei tässä vaiheessa pysty hyväksymään ehdotusta. Toiseksi kiusoitteleva ensivastaanotto sisältää epäsuoran kritiikin huumorin muodossa edeltävää vuoroa kohtaan (ks. Drew 1987: 250). Koska kiusoitteleva vuoro muotoillaan edeltävän ehdotusvuoron aineksista, se saattaa jotain ehdotuksessa huvittavaan valoon: kiusoittelu koskee joko ehdotuksen varsinaista sisältöä eli mustetahratulkintaa (esim. 6 ja 8) tai tapaa ehdottaa mustetahratulkintaa (esim. 7).

Kiusoitteleva vuoro tunnustetaan ei-vakavaksi siitä, että se on kontekstissaan yli-ampuva (Drew 1987: 231) tai että se tuotetaan nauraan (Jefferson 1979; Haakana 1996). Tavallisesti tällainen vuoro saa aikaan vain naurua eivätkä perheenjäsenet orientoidu vuoroon tosissaan otettavana tai riittävänä hyväksyntänä tai hylkäyksenä. Tämä käy ilmi siitä, että perheenjäsenet ohittavat kiusoittelevan puheen ja sitä seuraavan naurun kuin niitä ei olisi tapahtunutkaan ja jatkavat kesken jäänyttä ehdotussekvenssiä (esim. 6–7). Joskus paluu ehdotussekvenssiin tapahtuu kuitenkin varmistamalla, ettei kukaan osallistujista tulkitse edeltävää kiusoittelevaa puhetta vakavasti otettavaksi (esim. 8). Se, että perheenjäsenet eivät lähde sanallisesti mukaan kiusoitteluun, osoittaa heidän orientoituvan testitilanteeseen ja tehtävään. Huolimatta tästä orientaatiosta perheenjäsenet eivät kuitenkaan tuo kielellisesti ilmi, että kiusoitteleva vuoro ei kuulu testitilanteeseen.

Esimerkissä 6 mustetahratulkintaehdotuksen ensivastaanottona on kiusoitteleva vuoro. Perheenjäsenet eivät käsittele sitä tosissaan otettavana hyväksyntänä tai hylkäyksenä, ja se saa aikaan vain hyvin hiljaisen naurun. Mustetahratulkinnan ehdottaja ei reagoi kiusoitteluun vaan jatkaa tulkintansa kuvailua. Esimerkissä äiti, isä, isovelji Mikko⁵ ja pikkusisko Jaana tulkitsevat taulua I. Aikaisemmin Jaana on kertonut omat tulkintansa, jotka muut hyväksyivät.

(6) [perhe 12, perhe-Rorschach-testi, taulu I]

01 äiti: entäs mikko.

02 (1.0)

→ Mikko: **↑no, (.) mä näin siin, (0.6) kaks lintuu.**

---

5. Esimerkkien erisnimet ovat peitenimiä.

04 (2.4)
 05 Mikko: jotka, (0.8) tule[e,]
 → isä: [(°ne on)] broilereit(a).°
 07 (0.3)
 08 Mikko: täältä [tulee,]
 09 Jaana: [°he he] he° ((tuhisevaa naurua))
 10 Mikko: ↑täältä tulee siipii, (0.4) ja, (.) sit tää ois siipee
 11 kokonaan,=täältä tulee pyrstö.
 12 (1.2)
 13 Mikko: ja, (.) täsä, (.) on pää.
 14 (0.5)
 15 Mikko: ja vastaava puoli tääl.
 16 (1.7)
 17 Mikko: jotka, (0.6)
 18 isä: ((rykäi[sy]))
 19 Mikko: [suu]telee keskenään.
 20 (0.8)
 21 Jaana: °he he° ((tuhisten))
 22 (0.3) ((jokin kopahdus))
 23 Mikko: he he he [he.]
 24 äiti: [fhän on] rakastunu.f
 25 ?: °(-)° ((dialogipartikkeli?))
 26 (6.9)
 27 äiti: ↑niit mä en kyl nää mil[lään.]
 28 isä: [mm,] mä en kyl (-), (1.2) nä-
 29 näe edes kynityi broilerei sii[°nä°.]
 30 Mikko: [n(h)i.]
 31 (0.6)

Rivillä 1 äiti valitsee Mikon seuraavaksi puhujaksi ja näin tarjoaa tälle tilan mustetahratulkinnan kertomiseen. Sekunnin tauon jälkeen Mikko kertoo ehdotuksensa *kaksi lintua*, mutta kukaan ei tässä vaiheessa reagoi ehdotukseen. Pitkän tauon jälkeen Mikko alkaa kuvailla taulusta löytämiensä lintujen yksityiskohtia, mikä osoittaa hänen päätelleen, että muut perheenjäsenet tarvitsevat lisätietoa tulkinnasta ottaakseen siihen kantaa (ks. Davidson 1984: 104). Kesken Mikon katkonaisen vuoron isä nimeää linnut *broilereiksi* (r. 6). Isän vuoro on tuotettu vakavalla äänellä, ja sen leksikaalinen sisältö tarkentaa juuri esitettyä tulkintaehdotusta (*kaks lintuu* → *broilereit(a)*). Tällainen vuoro voisi olla merkki vastaanottajan samanmielisyydestä ehdottajan kanssa (ks. Siitonen & Wahlberg 2015: 82–84), mutta muut perheenjäsenet eivät käsittele sitä vakavasti otettava samanmielisyyden osoituksena: pikkusisko Jaana ottaa sen vastaan kiusoitelluna ja reagoi siihen nauraa tuhisten rivillä 9. Mikko puolestaan ei reagoi isän vuoroon vaan jättää sen huomiotta ja jatkaa keskeytynyttä, tulkintansa yksityiskohtia selittävää vuoroa. Mikon toiminta implikoi, että hän tunnistaa isän vuoron kiusoittelemaksi, eli vuoro ei ole niin vakava, että siihen pitäisi reagoida (ks. Drew 1987: 228). Mikko ei siis kä-

sittele vuoroa ehdotuksen kannalta relevanttina vaan hakee edelleen responssia tulkintaansa. Isän vuoro muistuttaa toimintaa, jota Sacks (1992: 286–288) nimittää häiriöinniksi (*heckling*). Vuoro tulee kesken kerronnan ja se vaikuttaa siihen, miten muut vastaanottajat kuulevat kerrotun: nimeäminen *broilerei*ksi eli prototyypisistä linnusta poikkeavaksi saattaa vakavana esitetyn tulkinnan *kaks lintuu* koomiseen valoon.

Mikko jatkaa lintujen kuvailemista riveillä 8–19. Vaikka jo rivin 11 jälkeen olisi selvä siirtymän mahdollistava kohta, muut perheenjäsenet eivät reagoi tulkintaehdotukseen – ainoa responssi tässä vaiheessa on rykäisy, jonka isä tuottaa rivillä 18. Kuvailun viimeinen yksityiskohta (*suutelee keskenään*) rivillä 19 saa kuitenkin aikaan kaksi responssia: Jaana alkaa nauraa hiljaa, ja äiti käsittelee yksityiskohtaa jossain mielessä selontekoa vaativana, koska hän esittää tutkijalle syyn poikansa toimintaan (*hän on rakastunut*). Äidin hymyillen tuottama selitys voi niin ikään toimia kiusoittelemisena, mutta sekään ei suuntaa perheenjäsenien huomiota pois tulkintaehdotuksesta. Tutkija tai joku muu ainoastaan kuittaa äidin selityksen, mutta lyhyt äännähdys on hyvin hiljainen ja epäselvä.

Huolimatta kiusoittelevista vuoroista kesken ehdotussekvenssin perheenjäsenet orientoituvat edelleen tehtävän suorittamiseen ja ehdotuksen vastaanottoon: pitkän tauon (r. 26) jälkeen äiti tuottaa eksplisiittisen ehdotuksen torjunnan. Äidin lausuman sisäinen *kyl(lä)*-partikkeli heijastaa hänen vastahakoisuuttaan yhtyä Mikon tulkintaan (r. 27; ks. Hakulinen 2001 [1998]: 428). Isäkin tuo oman torjuvan kantansa julki *kyl(lä)*-partikkeliä käyttäen mutta muotoilee vuoronsa kiusoittelemiseksi käyttämällä *broileri*-sanan kanssa määritettä *kynitty*, mikä tekee kiusoittelemisesta entistä ilmeisemmän (r. 28–29; ks. Drew 1987: 252). Tällä kertaa Mikko reagoi kiusoittelemiseen ja siten osoittaa tunnistavansa sen. Tähän viittaa se, että hän kuittaa isän vuoron naurahtamalla dialogipartikkelin *niin* (ks. mas. 230). Naurahtaminen voi liittyä myös toiminnon ongelmallisuuteen ja näin toimia keinona käsitellä arkaluonteista tilannetta, jossa sekä äiti että isä hylkäävät Mikon mustetahratulkinna (ks. Potter & Hepburn 2010: 1552).

Myös esimerkissä 7 tulkintaehdotuksen ensivastaanottona on kiusoitteleva vuoro, joka ei ota kantaa edellä esitettyyn tulkintaan *lintu* (r. 4). Tässä esimerkissä kiusoittelemisesta syntyy edeltävän vuoron muotoilusta, ei itse mustetahratulkinna. Onkin merkille pantavaa, että nyt kiusoittelemisesta ei ole ehdotuksen hylkäämisen etiäinen vaan kiusoittelemisesta sisältyvä kritiikki kohdistuu ehdottajan vuoroon puhetoimintona. Ehdotuksen esittäjä tunnistaa kiusoittelemisen ja nauraa kiusoittelemisen kanssa, mutta heti sen jälkeen perheenjäsenet jatkavat mustetahratulkinna käsittelemistä. Esimerkissä perhe on juuri aloittamassa ensimmäisen mustetahratalun tulkintaa koko perheen voimin.⁶

(7) [perhe 4, perhe-Rorschach-testi, taulu I]

01 äiti: no ↑nii kattokaas ny mitä,=
→ isä: =MINKÄS LIN[NUN] TE NÄETTE tuossa.
03 äiti: [ja,]

6. Perheen 4 jäsenet ovat aikaisemmin suorittaneet yksilö-Rorschach-testin, eli kukin perheenjäsen on yksin tulkinnut kaikki mustetahratalut (I–X) tutkijalle. Tämän vuoksi perheenjäsenet käyttävät menettelyä aikamuotoa neuvotellessaan tulkinnoista (r. 8, 10, 13).

→ äiti: HE HE HE .hh sää [JOH]da[ttelet. he he] he
 05 Taina: [↑EM-]
 06 isä: [he he he]
 07 (.)
 08 Taina: [↑EI MUL] ollu lintuu [(täs).]
 09 äiti: [.hhhh]
 10 isä: [>mi][käs sulloli.<]
 11 äiti: [no][mitäs tää] kuvaa sinun
 12 m[ie°lest°.]
 13 Taina: [↑mul]loli, (0.6) etoi lentokoppakuoriaine, e

Katkelman rivillä 1 äiti siirtyy testissä ohjeosion jälkeen varsinaiseen testitehtävään. Hän aloittaa kehotuksella, ja vuoron alku projisoi avoimen hakukysymyksen, esimerkiksi *mitä te näette tuossa*. Isä ottaa kuitenkin vuoron kesken äidin lausuman ja kysyy vakavalla, voimakkaalla äänellä, *minkäs linnun te näette tuossa* (r. 2). Isän kysymys sisältää presupposition, että lapset näkevät mustetahrassa linnun. Isä siis ehdottaa implisiittisesti taulun tulkinnaksi *lintua* mutta tarjoaa lapsille mahdollisuuden tarkentaa, mistä linnusta on kyse. Ehdotuksena tällainen rajaava hakukysymys on poikkeava aineistossa, koska valtaosa tulkintaehdotuksista on muodoltaan myönteisiä väitelauseita (ks. esim. 1, r. 3; Siitonen & Wahlberg 2015: 76). Isä ei kuitenkaan osoita ehdotuksen poikkeuksellisuutta esimerkiksi naurahtamalla tai hymyilemällä. Olipa ehdotus tarkoitettu hauskaksi tai vakavaksi, äiti ottaa sen vastaan nauraen kovaäänisesti ja sanoen *sää johdattelet* (r. 4). Itse *lintu*-ehdotukseen äidin vuoro ei ota kantaa.

Esimerkin perhetestissä äiti on ehdotuksen suhteen ”tietävä vastaanottaja” (*knowing recipient*, Goodwin 1981: 150; Seppänen 1997a: 161), koska hän on hyväksynyt *lintu*-tulkinnan jo aikaisemmin puoliotestissä.⁷ Siksi isä ei hae hyväksyntää häneltä vaan lapsilta, jotka ovat ehdotuksen suhteen ”tietämättömiä vastaanottajia” (*unknowning recipient*, Goodwin 1981: 150; Seppänen 1997a: 161). Äiti ohittaa ehdotuksen luoman odotuksen tietynlaisesta vastauksesta ja tuottaa vuoron, joka leksikaalisen sisällön perusteella koskee toimintatapaa testissä (ks. alalukua 3.2). Isä ei kuitenkaan käsittele sitä toimintona, joka pyrkisi aidosti keskustelemaan toiminnasta testissä, koska hän ei jatka aiheesta vaan lähtee mukaan äidin nauruun (vrt. alalukuun 3.2). Näin isä osoittaa tulkitsevansa äidin vuoron kiusoitteeluksi, vaikka se kommentoi-kin isän tapaa toimia. Seuraavaksi tytär Taina tuottaa vuoron, joka ohittaa kiusoittelesekvenssin ja jatkaa kuin kiusoitteletta ei olisi tapahtunutkaan (ks. Drew 1987: 229): Taina korjaa vakavana rivin 2 kysymykseen sisältyvän presupposition, että lapset näkevät taulussa jonkin linnun, ja näin tekemällä hän torjuu *lintu*-tulkinnan (r. 8). Tainan orientaatio siis pysyy mustetahrataulun tulkinnassa ja edellä esitetyssä tulkintaehdotuksessa. Tainan vuoron jälkeen myös isä ja äiti jatkavat vakavasti keskustelua mustetahratulkinnoista.

7. Testi koostuu puoliotestistä (taulut I ja III) ja perhetestistä (taulut I, III ja VIII), jotka tehdään peräjälkeen (ks. lukua 2).

Esimerkeissä 6 ja 7 kiusoitteleva vuoro ei ota ollenkaan tai ei ota riittävän hyväksyvää tai hylkäävää kantaa tulkintaehdotukseen. Vuoroa ei käsitellä relevanttina ehdotuksen hyväksymisen tai hylkäyksen kannalta, ja puheessa se ohitetaan kuin sitä ei olisi ollutkaan – se on ikään kuin harmiton. Kiusoittelevan vuoron jälkeen perheenjäsenet jatkavat mustetahratulkintaehdotuksen käsittelyä mutta eivät merkitse jatkamista kielellisesti. Jatkamisen (*continuation*) yhteydessä on korostettu toiminnon eri puolia: Yhtäältä jatkaja käsittelee edeltävää puhetta sellaisena, jonka voi ongelmattomasti yhdistää meneillään olleeseen toimintaan. Tällöin jatkamista ei tarvitse kielellisesti merkitä (Mazeland & Huiskes 2001: 144–147). Toisaalta jatkaja voi merkitsemättä jättämisellä peittää ongelman, joka liittyy edeltävän puheen ja aikaisemmin meneillään olleen toiminnan yhdistämiseen. Tällöin jatkaja ikään kuin pyyhkii pois edeltävän puheen ja siitoo vuoronsa suoraan aikaisemmin meneillään olleeseen sekvenssiin. (Jefferson 1972: 319.) Näin käy esimerkeissä 6 ja 7, joissa seuraava puhuja sivuuttaa kiusoittelevan vuoron kuin sitä ei olisi tapahtunutkaan.

Aina kiusoitteleva vuoro ei erotu tarpeeksi selvästi vakavasti otettavasta hyväksynnästä (ks. myös Haddington 2011). Tällöin seuraava puhuja voi kielellisesti merkitä paluun (*resumption*, Jefferson 1972: 319) vakavaan puheeseen ja osoittaa, että kiusoittelevan vuoron vastaanotto ei ollut vakavasti otettava hyväksyntä. Näin tapahtuu esimerkissä 8, jossa äiti, isä ja kaksi poikaa tulkitsevat taulua III. Perhe on jo aikaisemmin päässyt yksimielisyyteen tulkinnasta *kaksi ihmistä ja pata*. Juuri ennen katkelman alkua perhe on miettinyt kahden samanlaisen pienen yksityiskohdan tulkintaa, mutta kenenkään ehdotus ei ole saanut kannatusta. Rivillä 1 isä sulkee aiheen päätellen, ettei yksityiskohtien tulkinnasta päästä yksimielisyyteen.

(8) [perhe 22, perhe-Rorschach-testi, taulu III]

01 isä: °ei° siit taideta päästä nyt (.) yksimielisyytee.
 02 (0.3)
 03 isä: >mutta< ↑noi nyt on ↓kumminki sitte=eikö siinä oo pata ja,
 04 (0.4) ((napsautus tauluun?))
 → Kari: no ↑kaks hammasharjaa.
 06 (0.4)
 07 äiti: [he he he]
 08 isä: [he he he]
 → äiti: k(h)ummanki h(h)ammasha- .hh (.) fno nii ja tää onki
 10 hammasmuki [ja ne tappelee kumpi pesee] ensin
 11 isä: [he he he .hhhh]
 12 äiti: ↑hampaan[sa.f]
 13 isä: [he] he=
 14 äiti: =HE
 15 (.)
 16 isä: >£mutta, f<
 17 (0.3)

18 äiti: he .hhhh
 19 (0.3)
 20 isä: ei kai me sitä ny laiteta kumminkaan nii.

Rivillä 3 isä siirtyy keskustelussa varmistamaan tähän mennessä sovittuja mustetahratulkintoja. Pikkuveli Kari ei seuraa isän aloittamaa keskustelunlinjaa vaan ehdottaa vielä *kahta hammasharjaa* pikku yksityiskohtien tulkinnaksi (r. 5). Sekventiaalisesti Karin vuoro tulee odottamattomassa kohdassa, ja hän osoittaa sen vuoronalkuisella *no*-partikkelilla, joka tässä ilmaisee, että Kari palaa isän rivillä 1 sulkemaan aiheeseen (ks. Raevaara 1989: 150). Äiti ja isä alkavat nauraa yhtä aikaa ja näin osoittavat pitävnsä Karin ehdotusta huvittavana (r. 7–8). Kielellisessä responsissaan (r. 9–10, 12) äiti alkaa nauraen yhdistää *hammasharjat*-tulkintaa aikaisemmin sovittuun tulkintaan *kaksi ihmistä ja pata*. Lausuma jää kuitenkin kesken, ja sisäänhengityksen ja mikrotaun jälkeen äiti siirtyy rajasignaalia *no niin* (ISK 2004: § 859) käyttäen edellistä mielikuvituksellisemmalle tasolle mustetahrataulun tulkinnassa. Äidin responsi ei ole vakavasti otettava hyväksyntä, vaan äiti ja isä nauravat yhdessä äidin kehittelemälle versiolle mustetahratulkinnasta. Lapset sen sijaan eivät yhdy nauruun. Onkin tulkittavissa, että äiti ja isä käsittelevät äidin versiota kiusoitteluna, mutta lapset eivät välttämättä jaa tätä käsitystä.

Rivillä 16 isä tekee paluun tosissaan otettavaan puheeseen tuottaen hymyillen paluumerkin *mutta* (Sorjonen 1989: 175; Mazeland & Huiskes 2001). Sen jälkeen isä puhuu jo täysin vakavalla äänellä ja esittää, että edellä sanottua ei hyväksytä yhteiseksi tulkinnaksi (r. 20: *ei kai me sitä ny laiteta kumminkaan nii*). Isän vuoro voi olla hyvin tarpeellinen yhteisymmärryksen varmistamiseksi, koska tutkittavassa testitilanteessa on tyypillistä, että tulkintaehdotuksen vastaanottajat osoittavat samannielisyytensä ehdottajan kanssa nimenomaan alkamalla kuvailla tai kehittää ehdotettua mustetahratulkintaa (Siitonen & Wahlberg 2015: 82–84; ks. myös Turkia 2007: 226; Bietti & Galiana Castello 2013). Esimerkissä äiti toimii tähän tapaan, paitsi että hän esittää vuoronsa nauraen. Ehdotuksen torjuvalla vuorollaan isä osallistaa myös lapset ehdotuksen käsittelyyn, koska hän käyttää inklusiivista monikon 1. persoonaa, ja hakee varmistusta sille, että lapsetkin tulkitsevat äidin vuoron kiusoitteluksi, joka ei hyväksy aidosti Karin mustetahratulkintaa. Isän vuoron konsessiivinen konnektiivi *kumminkaan* (ISK 2004: § 1142) implikoi, että isä tunnistaa mahdollisuuden tulkita äidin edeltävä vuoro samannielisyyden osoitukseksi ja että isän torjuva vuoro on puhetoimintona erisuuntainen.

Tämän alaluvun esimerkit osoittavat, että kiusoittelu ehdotuksen vastaanottona saa aikaan vain naurua. Se, että perheenjäsenet eivät lähde kehittämään vitsiä eteenpäin vaan jatkavat ehdotuksen käsittelyä seuraavassa vuorossa, osoittaa heidän orientoituvan institutionaaliseen tilanteeseen ja esitettyyn ehdotukseen. Vaikka kiusoittelu vuoro voi sisältää kritiikin ehdotuksen sisältöä kohtaan (esim. 6 ja 8), sitä ei käsitellä riittävänä erimielisyyden ilmauksena. Tämä käy ilmi siitä, että kiusoittelun jälkeen ehdotuksen käsittelyä jatketaan siihen asti, kun joku perheenjäsenistä ottaa ehdotukseen eksplisiittisesti kantaa. Kiusoittelua toimintona esiintyy ainakin epämuodollisessa vuorovaikutuksessa tuttujen ja läheisten kesken, ja sitä pidetään lievänä ja epäsuorana tapana moittia edellistä puhujaa liiallisesta valittamisesta, kerskailusta tai muusta vähäisestä ”vuorovaiku-

tusrikkeestä” (*conversational transgression*, Drew 1987: 250). Tämän artikkelin esimerkeissäkin vuorovaikutus on läheisten eli perheenjäsenten välistä, mutta vuorovaikutustilanne on selvästi institutionaalinen, mikä voi selittää kiusoittelesponssien harvinaisuuden aineistossa. Mitä taas tulee kiusoittelemista edeltävään ”vuorovaikutusrikkeeseen”, esimerkin 7 johdattelu (r. 2) sopii sellaiseksi. Esimerkkien 6 ja 8 tulkintaehdotukset puolestaan ovat ehdotustoimintoina tavallisia aineistossa. *Kaksi hammasharjaa* (esim. 8, r. 5) on kuitenkin mustetahratulkintana poikkeava: kukaan muu kuin Kari ei ehdota sitä 22 perheen aineistossa. Karin äiti ei pidä tulkintaa vakavasti otettavana, ja hän osoittaa sen kehittelemällä tulkinnasta entistä mielikuvituksellisemman. Tulkintaa *kaksi lintua* (esim. 6) sen sijaan ehdotetaan monen perheen keskustelussa, ja useimmiten se myös hyväksytään. Sen vuoksi ei olekaan selvää, mihin kiusoittelemisen kritiikki kohdistuu esimerkissä 6. Mahdollisesti isä pyrkii kiusoittelemallaan vaikuttamaan siihen, miten vakavasti muut perheenjäsenet orientoituvat ehdotukseen ja testitilanteeseen.

3.2 Toimintatapaan puuttuva vuoro ehdotuksen ensivastaanottona

Vastaanottaja jättää ottamatta kantaa mustetahratulkintaehdotukseen, jos hän tuottaa ensiresponssiksi vuoron, joka koskee toimintatapaa testissä. Samoin kuin kiusoitteleva vastaanotto, tällainen vastaanotto reagoi johonkin edellä sanottuun tai tehtyyn. Siten vastaanottoa ei voida pitää varsinaisena topiikinvaihtona, vaikka vastaanotto ei ota mitään kantaa juuri ehdotettuun mustetahratulkintaan eikä edes koske sitä (ks. Maynard 1980: 263–264). Tavallisesti tällainen vastaanotto katkaisee ja jättää kesken toimintalinjan, jonka juuri esitetty mustetahratulkintaehdotus projisoi. Syitä tähän voi olla useita: Ensinnäkin toimintatapaa koskeva vuoro voi olla puhetoimintona sellainen, että se luo vahvan odotuksen tietynlaisesta seuraavasta vuorosta. Esimerkiksi kysymys luo odotuksen vastauksesta ja moite tai syytös odotuksen kiistämisestä tai puolustautumisesta (ks. esim. Heritage 1996: 265; Dersley & Wootton 2000). Toisaalta perheenjäsenet näyttävät orientoituvan testitehtävään siten, että puhe toimintatavoista on salittua tai jopa tarpeen tehtävän suorittamiseksi.

Esimerkissä 9 tytär Henna ei ota kantaa äidin ja isän esittämään mustetahratulkintaan vaan esittää tarkistavan kysymyksen vanhempien aiemmasta toiminnasta testissä. Isä ei ohita Hennan kysymystä, vaan sitä seuraa usean vuoron pituinen toimintajakso, jonka aikana Henna puu aihetta tunnepitoisesti ja isä vastaa Hennan kysymyksiin ja syytöksiin yrittäen pitää yllä tämän yhteistyöhalua testissä. Jakson jälkeen perheenjäsenet eivät jatka neuvottelua edellä esitetystä mustetahratulkinnasta vaan siirtyvät uusiin tulkintoihin. Ennen katkelman alkua perhe on tulkinnut tietyn yksityiskohdan taulusta *rusetiksi*, ja sen jälkeen, rivillä 2, isä kysyy äidiltä saman kohdan toista tulkintaa, jonka he löysivät keskenään puoliso-testin aikana.

(9) [perhe 13, perhe-Rorschach-testi, taulu III]

01 (0.7)
02 isä: mikäs se oli toiseksi mitä myö katottii.=
03 äiti: =(pe-[(-][-])]

04 Henna?: [((ysk))]
 → isä: [pe]rhone.
 06 (0.3)
 → Henna: >↑joko te ootte< ↑kattonu nämä.
 08 (.)
 09 isä: o:n kerran [°katottu.°]
 10 Henna: [↑(m)itä:] vas°te°. =miksen minä o- sitte oo
 11 kattonu.=
 12 isä: =no n[yt sinä oot muk(h)a°na°][he he he he he he]
 13 äiti: [he he he he he he he he][he he he he]
 14 Henna: [te voitte mieltä]
 15 <monneen> kertaan.
 16 äiti?: (2.6) ((niiskautuksia ja nikotus))
 17 Henna: >mullon< yk[si(n) oikeus] [sitte.]
 18 isä: [.hhh] [he] he e::i kato me,
 19 (.) saahaan samallailla kattoa °ny(t)°.
 20 (0.8)
 21 äiti: ↑mitä sinä näinpäin tästä tulee mieleen.

Rivillä 3 äiti vastaa isän kysymykseen luultavimmin sanalla *perhonen*, mutta sanan lopusta ei saa selvää päällekkäisyyksien vuoksi: Henna yskäisee ja isä joko itse vastaa omaan kysymykseensä sanomalla *perhonen* tai ehtii kuulla äidin vastauksen alun ja täydentää sen. Henna ei ota mitään kantaa juuri julki tuotuun mustetahratulkintaan vaan poimii edeltävästä puheesta (r. 2) tarkistettavaksi tehtävän suorittamiseen liittyvän yksityiskohdan. Kysymyksellään *joko te ootte kattonu nämä* (r. 7) Henna osoittaa, ettei hän tiennyt äidin ja isän jo tulkinneen tauluja, ja käyttämällä monikon toista persoonaa hän hakee vastausta vanhemmiltaan. Lisäksi Henna puhuu korkealla äänellä ja nopeasti, mikä saa vuoron kuulostamaan yllättyneeltä ja syyttävältä. Vuoron muotoilu äidille ja isälle osoitetuksi kysymykseksi sekä se, että äidillä ja isällä on pääsy kysytyyn tietoon, tekevät heidät vastausvelvollisiksi (ks. Stivers & Rossano 2010). Vanhemmat eivät ohitakaan syyttävää kysymystä, vaan isä vastaa kysymykseen varovasti puolustautuen, eli hän viivyttää vastaustaan mikrotaun verran, venyttää vuoronalkuista äännettä ja tuottaa viimeisen sanan vaimeasti. Erityisesti isän käyttämä adverb *kerran* (r. 9) implikoi syytöksen tunnistamista, koska se rajaa aikaisemmat katselukerrat vain yhteen.

Henna ei kuuntele isän vastausta loppuun vaan kiirehtii kyseenalaistamaan testin suoritustavan (r. 10–11). Hennan vuoron kysymykset *mitä vaste* ja *miksen minä* hakevat perustelua tapahtuneelle ja muotoilevat Hennan vuoron entistä selvemmin syytökseksi (ks. Lehtovaara 2002: 47). Itsekin testattavana oleva isä ei voi tietää, miksi testin rakenne on sellainen kuin on, mutta hän vastaa Hennan kysymykseen kierteäen sen (vuoronalkuinen *no*-partikkeli rivillä 12; ks. Raevaara 1989: 155–156) ja kertoen, miten tilannetta parhaillaan ikään kuin hyvitetään. Näin toimimalla isä ottaa tehtäväkseen myös Hennan testimotivaatiosta huolehtimisen. Äiti alkaa nauraa jo isän vuoron alussa, ja isä yhtyy nauruun vuoron lopussa. Siten vanhemmat merkitsevät meneillään olevan tilanteen arkaluonteiseksi ja affektiseksi (ks. Haakana 1999: 136). Henna ei yhdy

nauruun, toisin sanoen hän ei orientoidu tilanteen arkaluonteisuuteen. Hän käsittelee testitilannetta kilpailuna, jossa on epäreilut säännöt, koska hän jatkaa, että vanhemmat saavat miettiä tulkintoja useammin kuin hän (r. 14–15). Vanhemmat eivät puolustaudu tätä moitetta vastaan mitenkään, vaan seuraa pitkä tauko, jonka jälkeen Henna hakee tilanteen korjaamiseksi yksinoikeutta tulkita taulua (r. 17). Isän orientaatio testin suorittamiseen näkyy taas isän vastauksessa, kun hän ei suostu muuttamaan sääntöjä (r. 18–19). Hän kuitenkin lieventää kieltävää vuoroaan naurahtamalla, venyttämällä kieltosanaa ja käyttämällä selittävää lausumapartikkeliä *kato*, joka pehmentää lausumaa vetoamalla vastaanottajaan (ks. Hakulinen & Seppänen 1992: 542).

Esimerkissä 9 tytär Henna siis sivuuttaa varsinaisen mustetahratulkintaehdotuksen ja kiinnittää perheen huomion toimintatapaan testissä. Isä jatkaa Hennan aloittamaa aihetta niin kauan kuin hänellä on selvä pääsy siihen. Kun Henna kysyy syytä menettelutapaan ja implisiittisesti moittii testiä, isän responsit muuttuvat kierteleviksi tai torjuviksi. Näin toimimalla isä ei rohkaise jatkamaan affektista aihetta, mutta hän antaa kuitenkin Hennalle tilan käsitellä sitä (ks. myös Sorjonen 2006: 218–219). Esimerkissä Hennan kanta esitettyyn mustetahratulkintaan ei käy ilmi lainkaan. Kun Henna ei enää jatka toimintatavan puimista (tauco r. 20) ja siten mahdollistaa neuvottelun mustetahratulkinnosta, äiti kysyy hänen tulkintaansa toisinpäin käännetystä taulusta. Kukaan ei palaa viimeksi esitettyyn tulkintaan. Kuten esimerkistä käy ilmi, vierekkäisyyden (*close ordering*) hyödyntäminen takaa sen, että jokin haluttu tapahtuma, ts. tietyn tyyppinen lausuma, saadaan toteutumaan (Schegloff & Sacks 1973: 297). Jollei toivottu lausuma toteudu seuraavaksi, se ei pelkästään viivästy vaan voi jäädä kokonaan toteutumatta: seuraava puhuja, joka tuottaa jotain muuta kuin toivotun lausuman, voi johdattaa keskustelun sellaiseen suuntaan, että häntäkään seuraava puhuja ei tuota toivottua lausumaa. (Ks. myös Heritage 1996: 259.)

Esimerkissä 10 ehdotuksen ensivastaanotto on kieltö. Se ei synny tyhjistä vaan reaktiona tiettyyn toimintaan testitilanteessa. Kielto ei ota mitään kantaa juuri esitettyyn mustetahratulkintaan vaan siirtää osallistujien huomion uuteen toimintalinjaan, jolloin ehdotussekvenssi jää kesken. Ennen esimerkin alkua äiti, isä ja poika Matti ovat tulkinneet taulua I yhdessä jo jonkin aikaa. Kaikkia tyydyttävää yhteistä tulkintaa ei ole vielä löytynyt, ja yhdessä vaiheessa tutkija on jopa toistanut tehtävänannon ja siten osoittanut, ettei testitehtävä etene niin kuin hänen mielestään pitäisi. Rivillä 4 Matti kuitenkin esittää ensimmäisen oman tulkintaehdotuksensa *koiranpää*.

(10) [perhe 1, perhe-Rorschach-testi, taulu I]

01 (0.8)
 02 Matti: (ai,)
 03 (.)
 → Matti: **koiranpää täss(h)ä.**
 05 (0.7)
 → äiti: mihi se,(.) ELÄ piirtele elä piirtele sii[he.]((kuiskaa))
 07 Matti: [en?]=
 08 isä: =paperille. ((kuiskaa))

- 09 (1.0)
 10 äiti?: (↑mm.)
 11 (0.6)
 12 äiti: sanokaa nyt että me päästään etteenpäin että mitä tää on?
 13 (0.7)
 14 isä: °jaa,°
 15 (0.4)
 16 isä: kulluuhan se ilta näin, (1.0) pohtiissa tätä yhtä kuvvaa.
 17 (1.0)
 18 isä: ei siitä saa mittään sel[vää.]
 19 Matti: [en]minä ymmärrä.
 20 (1.5)
 21 isä: nyt vois kuvitella semmoseksi jo- tuoksi,
 22 (8.1)
 23 isä: val- (.) mantereeks tai joksiki semmmoseksi,

Äiti vastaanottaa Matin ehdotuksen vuorolla, joka alkaa mustetahratulkintaa koskevana kysymyksenä mutta jatkuu kieltona. Matin on täytynyt osoittaa tai jopa koskea mustetahrataulua kynällä, koska äiti jättää kysymyksen kesken ja korjaa vuoronsa kielloksi, joka koskee piirtelemistä mustetahratauluun (r. 6). Vuoron aloitus edeltävää mustetahratulkintaehdotusta koskevalla kysymyksellä osoittaa, että äiti vielä tässä vaiheessa orientoituu Matin tulkintaehdotukseen ja testitehtävään. Puhetoiminnon korjaaminen toiseksi osoittaa kuitenkin, että äidin orientaatio muuttuu ja että hän käsittelee piirtelyn kieltämistä kiireellisempänä toimintona kuin kysymystä, joka hakee lisätietoa ehdotetusta tulkinnasta. Jotta viralliseen mustetahratauluun ei tule kynänjälkiä, piirtelyyn täytyy puuttua ennen kuin se ehtii tapahtua. Myös muut perheenjäsenet orientoituvat tähän uuteen ja kiireelliseen toimintalinjaan, johon sisältyy syytös piirtelystä ja joka siten vaatii responssia. Matti kieltää piirtelevänsä (r. 7), ja isä neuvoo piirtämään paperille (r. 8) eli asettuu äidin tavoin vastuullisen vanhemman rooliin. Toimintajakson jälkeen kukaan ei palaa kesken jääneeseen ehdotussekvenssiin vaan perheenjäsenet tuovat julki turhautumisensa tilanteeseen eri tavoin: äiti patistaa muita kertomaan tulkintansa, jotta testissä päästäisiin eteenpäin (r. 12), isä implikoi pitävänsä testitehtävää ajanhukkana (r. 16, 18) ja Matti tuo ilmi kyvyttömyytensä tulkita mustetahrataulua (r. 19). Kukaan ei palaa käsittelemään Matin ehdottamaa mustetahratulkintaa *koiranpää*, vaan tauon (r. 20) jälkeen isä alkaa miettiä uutta mustetahratulkintaa (r. 21–23).

Tämän alaluvun esimerkeistä käy ilmi, että mustetahratulkintaehdotuksen vastaanottaja käsittelee toimintaa koskevaa kieltoa tai kysymystä kiireellisempänä kuin keskustelua tulkintaehdotuksesta. Esimerkissä 9 vastaanottajan affektinen, testitoimintaa koskeva kysymys keskeyttää meneillään olevan toimintalinjan, ja esimerkissä 10 keholliseen toimintaan kohdistuva kieltä saa aikaan saman. Muut perheenjäsenet jakavat ja hyväksyvät orientaation muutoksen lähtemällä mukaan uuteen toimintalinjaan ja antamalla sille tilaa (ks. Haddington & Rauniomaa 2011: 237; Keisanen, Rauniomaa & Haddington 2014). Sen sijaan kummassakaan esimerkissä vastaanottaja ei kielenä

sitä, että hänen vuoronsa poikkeaa toimintalinjasta, jonka edeltävä ehdotus projisoi (vrt. vuoronalkuiset sanat *hetkinen*, *odota*; Keisanen, Rauniomaa & Haddington 2014). Vastaanottavasta vuorosta puuttuu siis lykkäystoiminto (*suspension*, Haddington & Rauniomaa 2011: 237; Keisanen, Rauniomaa & Haddington 2014), jolla puhuja osoit-taisi, että vaikka hän keskeyttää meneillään olevan toimintalinjan, siihen on tarkoitus palata. Näyttääkin siltä, että perheenjäsenet eivät orientoidu palaamaan meneillään ol-leeseen toimintalinjaan, koska he eivät orientoidu toimintalinjan keskeyttämiseen.

3.3 Testitehtävän torjuva vuoro ehdotuksen ensivastaanottona

Yksi tapa olla ottamatta kantaa edeltävään mustetahratulkintaehdotukseen on vuoro, joka implikoi vastaanottajan torjuvan kannan koko testitehtävää kohtaan. Tällainen vuoro voi olla esimerkiksi vastaanottajan tuottama selonteko siitä, miksi hän ei ota kan-taa tulkintaehdotukseen (ks. myös esim. 10, r. 18–19). Esittämällä selonteon vastaan-ottaja käsittelee 1) edeltävää vuoroa tulkintaehdotuksena, joka odottaa hyväksyntää tai hylkäystä, ja 2) hyväksynnän tai hylkäyksen puuttumista selontekovelvollisuuden alai-sena toimintona. Vastaanottajan esittämät selonteot, jotka osoittavat jonkinasteista ha-luttomuutta tai turhautumista testiin, eivät saa hyväksyntää tai muutakaan huomiota muilta perheenjäseniltä: torjuva selonteko ohitetaan, ja tulkinnan ehdottaja näkee vai-vaa saadakseen hyväksynnän tai hylkäyksen ehdotukselleen. Näin toimimalla perheen-jäsenet osoittavat, että tehtävän torjuva vastaanotto ei ole yhtäältä käypä selonteko eikä toisaalta sopivaa ja tehtävää eteenpäin vievää osallistumista. Tehtävän torjujaa ei kuiten-kaan kielellisesti moitita tai kielletä, vaan yleensä torjuva vuoro vain ohitetaan.

Esimerkissä 11 äiti ei ota kantaa isän mustetahratulkintaehdotukseen vaan esittää selonteon eli synn ehdotuksen hyväksynnän tai hylkäyksen puuttumiselle. Samalla selonteko torjuu koko testitehtävän, koska äiti tuo julki, ettei hän näe taulussa mitään. Isä ei lähde mukaan keskustelunaiheeseen, joka kapinoi testitehtävää vastaan, vaan jät-tää vuoron huomiotta ja hakee vastausta ehdotukseensa. Esimerkissä äiti ja isä aloitta-vat juuri testiosion 1, eli testi on ihan alussa ja puoliset tulkitsevat taulua keskenään. Isä avaa keskustelun ja kysyy äidin hyväksyntää tulkinnalle *perhonen* (r. 1–3).

(11) [perhe 20, puoliso-Rorschach-testi, taulu I]

→ isä: onko onko niin et tuo on sit semmonen nykyaikasen
 → taiteilijan kuvaama per:honen joka on, .hhhh (0.3)
 → tavattoman huonosti, (1.1) ↑huonoo taidetta.
 04 (0.9)
 05 isä: he he
 06 (.)
 → äiti: (mä=en ku mää en näe) [(-)] ↑mi[ttään.]
 08 isä: [eiks] [eiks] se oo perhosen
 09 ↑kuva.
 10 äiti: HE HE E(H)M M(H)ÄÄ vaan tiä. .hh
 11 äiti: EKYL MUN TÄYTYY SANNOO ET EMMÄÄ SANO TOST [MITtään.]f

12 isä: [@kyl se on]
 13 joku perho[°nen°.]@
 14 äiti: [EIJ:]00 perhone (ni),
 15 (.)
 16 äiti: @ljaa.@
 17 (1.0)
 18 äiti: em-
 19 (.)
 20 isä: ↑kyl kato se on semmost nykyaikast taidet=se on erittäin
 21 huono.
 22 (0.5)
 23 äiti: em(-),= ((kuiskaten))
 24 isä: =>↑mitä sä< näät siinä.
 25 (1.1)

Isän tulkintaehdotus (r. 1–3) sisältää arvion, että taulu on huonoa nykyaikaista taidetta, mikä toimii jonkinlaisena perusteluna tulkinnalle: taulu voi esittää perhosta, vaikka se ei perhoselta täysin näyttäisikään. Äiti ei vastaa isän kysyvään ehdotukseen heti, vaan seuraa lähes sekunnin tauko (r. 4), jonka jälkeen isä naurahtaa huvittuneesti ja siten osoittaa vuoronsa hauskaksi. Vasta sitten äiti reagoi isän kysymykseen mutta ei ota kantaa isän tulkintaehdotukseen. Sitä vastoin hän esittää selonteon, miksei ota kantaa ehdotukseen, ja merkitsee vuoronsa selitykseksi *kun*-partikkelilla (r. 7; ks. myös Herlin 1998: 176–182). Selonteossaan hän kieltää näkevänsä taulussa mitään ja siten torjuu pikemminkin koko testitehtävän kuin edeltävän ehdotuksen: yhtään yhteistä tulkintaa ei voi löytyä, jos toinen osanottaja ei näe taulussa mitään. Isä ei tyydy äidin vastaukseen vaan hakee hyväksyntää tulkinnalleen muotoilemalla ehdotuksensa *eiks*-kysymykseksi (r. 8), joka vetää vastaanottajaa mukaan keskusteluun, asettaa hänet asiantuntevaan asemaan ja preferoi samanmielisyyttä (Halonen 1996: 200–201). Tästä huolimatta äiti ei hyväksy *perhosta* vaan nauraa ja väistää kysymyksen selonteolla, ettei hän tiedä (r. 10). Lisäksi äiti vähättelee tietämistään ja vastuutaan tehtävään osallistumisesta *vaan*-sävyartikkelilla.

Tietämättömyyteen vetoaminen on yksi tapa jättää huomiotta edellä esitetty asia (Beach & Metzger 1997; Keevallik 2011; ks. myös Muntigl & Choi 2010; Stevanovic 2012a: 786–787). Testitilanteessa se ei kuitenkaan ole riittävä selonteko, koska mustetahrn tulkitseminen ei ole tiedon asia vaan kunkin perheenjäsenen oma hahmotus. Seuraavaksi äiti tuottaakin ääntään korottaen mutta hymyillen vuoron *KYL MUN TÄYTYY SANNOO ET EMMÄÄ SANO TOST MITtään*, jolla hän kieltäytyy osallistumasta ja tuo julki entistä selvemmin tehtävää vastustavan kantansa (r. 11; *kyl(lä)*-alkuisista vuoroista ks. Hakulinen 2001 [1998]).

Isä ei vielääkään luovu tulkinnastaan vaan yrittää kolmannen kerran. Nyt myös hän orientoituu puolisoiden erilaisiin kantoihin testitehtävää kohtaan ja vakuuttaa käyttäen vuoronalkuista *kyllä*-partikkelia, että kuva mustetahrataulussa on *perhonen* (r. 12–13; ks. Hakulinen 2001 [1998]: 427). Äiti aloittaa jo isän vuoron viimeisen tavun päältä ja ilmaisee erimielisyytensä. Toisin sanoen hän lopulta ottaa eksplisiittisesti kantaa ehdo-

tukseen ja torjuu sen kovaäänisesti, vaikka intonaatio vuoron lopussa jääkin tasaiseksi jatkoa projisoiden. Mikrotauon (r. 15) jälkeen äiti jatkaa tuottamalla dialogipartikkelin *jaa* matalammalla äänellä. Tämä kuulostaa siltä kuin äiti ei olisikaan enää niin varma torjuvasta kannastaan. Neuvottelussa seuraa sekunnin tauko, jonka jälkeen äiti alkaa sanoa jotain mutta keskeyttää lausumansa heti alkuun. Äidin epäröinti antaa isälle paitsi puhetilaa myös vihjeen siitä, että äidin kanta olisi mahdollisesti muutettavissa. Isä jatkaakin vakuuttaen (*kyl*) ja vedoten äitiin (*kato*, ks. Hakulinen & Seppänen 1992: 542) ja perustelee tulkintaansa edelleen sillä, että taulu on huonoa taidetta (r. 21–21). Hän ei perustele tulkintaansa esimerkiksi näyttämällä kuvasta, missä perhosen siivet ja muut yksityiskohdat sijaitsevat. Äiti ei näytä vakuuttuvan siitä, että isä vertaa mustetahrataulua nykytaiteeseen, koska hän epäröi edelleen kuiskaten (r. 23). Vuoron lopusta ei saa kuitenkaan selvää. Tämän jälkeen isä ei enää jatka keskustelua *perhonen-*tulkinnasta vaan kysyy äidin tulkintaa taulusta (r. 24).

Myös esimerkissä 12 mustetahratulkintaehdotuksen vastaanottona on selonteko siitä, miksi vastaanottaja eli tytär Henna ei ota kantaa äidin tekemään ehdotukseen. Tämäkin selonteko implikoi koko testitehtävän vastustusta, mutta, kuten esimerkissä 11, muut eli äiti ja isä jättävät huomiotta tehtävän torjuvan toiminnon. He orientoituvat testitehtävään, ja äiti hakee hyväksyntää tulkinnalleen vielä kahdella uudella vuorolla ja saa lopulta isän ja tyttären keskustelemaan ehdotuksesta. Esimerkissä äiti, isä ja Henna tulkitsevat testin viimeistä mustetahrataulua. He ovat löytäneet jo monta yhteistä tulkintaa, ja riveillä 3–4 äiti ehdottaa varovasti vielä uutta tulkintaa *liekit*.

(12) [perhe 13, perhe-Rorschach-testi, taulu VIII]

01 (2.2)
 02 ? : ((niiskausta))
 → äiti: ↑on tässä vähän #o:# ↑on tää vähän niinku semmonenki
 → niinku tässois liekit.
 05 (2.4)
 06 äiti: onko teidän mielestä.
 07 (1.2)
 → Henna: .hhh (.) °#mää jaksa ennää ees ajatella.# ° ((väsyneesti))
 09 (3.2)
 10 isä: .hh tuosta löytyy myöski se eläimen pää.
 11 äiti: mm.
 12 (0.5)
 13 isä: hhhhhh
 14 (1.0)
 15 äiti: ↑oliko siinä teiän mielestä ne niinku liekit.
 16 (0.5)
 17 isä: tästä [näin nämä ois liekit] täs[sä.]
 18 Henna: [#(no on vähän:.)#]
 19 äiti: [mm.]

Äidin tulkinta *liekit* ei saa aikaan minkäänlaista responssia, vaan sitä seuraa pitkä tauko (r. 5). Äiti ei käsittele taukoa ymmärrysongelman merkinä, koska hän ei esimerkiksi näytä *liekkejä* taulusta tai muuten selitä tulkintaansa (ks. Pomerantz 1984). Sen sijaan hän hakee responssia eli ehdotuksen hyväksyntää tai hylkäystä muotoilemalla taukoa seuraavan vuoronsa kysymykseksi (ks. Stivers & Rossano 2010). Lisäksi äidin käyttämä *teidän mielestä* (r. 6) ohjaa perheenjäseniä ottamaan kantaa ja helpottaa erimielisenkin kannan ottamista, koska se implikoi, että ehdotukseen voi olla erilaisia kantoja (ks. Rauniomaa 2007: 228–230). Koska äiti hakee vastausta näin suoraan, sen epäämisestä tulee selontekovelvollisuuden alainen toiminto (vrt. Bolden & Mandelbaum 2012). Henna tuottaakin tauon jälkeen selonteon, jossa hän vetoaa siihen, ettei *jaksa ennää ees ajatella* (r. 8).

Hennan vuoroa seuraa pitkä tauko (r. 9), jonka jälkeen topiikki muuttuu. Hennan vuoron huomiotta jättäminen sekä topiikin muuttaminen osoittavat, että äiti ja isä eivät käsittele sopivana tai sallittuna Hennan puhetoimintoa, joka paljastaessaan väsymisen testiin toimii moitteena testiä kohtaan ja ilmaisee testihaluttomuutta. Sen sijaan isä ottaa puheeksi testissä aikaisemmin esille tulleen tulkinnan *eläimen pää*, jonka isä merkitsee kaikille tutuksi käyttämällä pronominia *se* määräisen artikkelin tapaan (ks. Laury 1996). Isän vuorossa on myös vihje äidin *liekit*-tulkinnan hyväksynnästä: inkluusiivinen fokuspartikkeli *myöskin* implikoi, että isä näkee jotain – mahdollisesti *liekit* – sekä lisäksi *eläimen pää*n kyseisessä mustetahrataulun kohdassa. Äiti ei kuitenkaan tulkitse isän vuoroa riittäväksi vihjeeksi samanmielisyydestä, koska hän vain kuittaa vuoron ymmärretyksi ja ongelmattomaksi *mm*-dialogipartikkelilla (r. 11). Tauon jälkeen hän hakee edelleen vastausta *liekit*-tulkintaansa (r. 15). Taas äiti käyttää ilmausta *teidän mielestä*, mutta tällä kertaa hän etäännyttää ja siten pehmentää kysymystään imperfektin avulla (ks. Yli-Vakkuri 1986: 181–183; ISK 2004: § 1532). Vasta tämä äidin vuoro saa isän ja Hennan osallistumaan nimenomaan *liekit*-tulkinnan pohdintaan: isä tarjoaa ymmärrysehdokastaan tulkinnasta äidin vahvistettavaksi (r. 17), ja Henna myöntää varovaisesti samanmielisyytensä (r. 18).

Tämän alaluvun esimerkit osoittavat, että ehdotukseen voidaan vastata selonteolla, joka torjuu koko testitehtävän. Ehdottaja ei kuitenkaan käsittele selontekoa riittävänä vaan jatkaa hyväksynnän tai hylkäyksen hakemista (ks. myös Stevanovic 2012a: 787). Testitilanteessa perheenjäsenet eivät nosta puheenaiheeksi torjuvan asenteen ilmaisemista. Näin toimimalla he osoittavat, etteivät he pidä aihetta tarkoituksenmukaisena tai sallittuna psykologisessa testissä. Perheenjäsenet voisivat toimia myös toisin. Esimerkiksi pariterapiassa pariskunnan toinen osapuoli saattaa nostaa puheenaiheeksi ja nimetä ongelmaksi sen, että toinen osapuoli vetoaa muistamattomuuteen välttääkseen keskustelun vaikeista parisuhdeasioista (Muntigl & Choi 2010: 345–350).

4 Lopuksi

Jo aikaisemmassa keskusteluanalyttisessä tutkimuksessa on havaittu, että ehdotusta ei aina seuraa odotuksenmukainen hyväksyntä tai hylkäys ja että ehdotuksen ”hylkääminen” on pikemminkin implisiittistä ei-hyväksymistä kuin eksplisiittistä hylkäämistä

(esim. Davidson 1984, 1990; Houtkoop 1987: 77; Arminen 2005: 169–170; Siitonen ym. 2012; Stevanovic 2012a). Tämä artikkeli jatkaa ehdotus–vastaanotto-toimintajakson tutkimusta ja esittelee tapoja, joilla vastaanottaja jättää ottamatta kantaa edeltävään ehdotukseen ja joissain tapauksissa osoittaa, ettei hän hyväksy ehdotusta. Artikkelissa on tarkasteltu 22 perheen vuorovaikutusta psykologisessa testissä, jossa perheen tehtävänä on tulkita Rorschachin mustetahratauluja ja päästä yksimielisyyteen mahdollisimman monesta tulkinnasta. Analyysin kohteena ovat olleet toimintajaksot, joissa joku perheenjäsenistä ehdottaa uutta tulkintaa mustetahrataulusta mutta seuraava puhuja ei hyväksy eikä hylkää ehdotusta vaan tuottaa kiusoittelevan, toimintatapaa käsittelevän tai koko testitehtävän torjuvan vuoron. Nämä ehdotuksen vastaanotot poikkeavat meneillään olevasta toimintalinjasta: ne katkaisevat ainakin hetkeksi projektion, jonka juuri esitetty mustetahratulkintaehdotus on luonut. Artikkelissa näitä poikkeavia tapoja vastaanottaa ehdotus on analysoitu sen suhteen, mikä on niiden vuorovaikutustehtävä ehdotussekvenssissä ja miten perheenjäsenet käsittelevät niitä. Lisäksi toimintajaksosta on analysoitu sitä, osoittavatko perheenjäsenet toiminnallaan, että tietynlaiset toiminnot psykologisessa mustetahratestissä ovat tarkoituksenmukaisia tai sallittuja.

Eri ihmisillä voi olla erilaisia käsityksiä ja odotuksia siitä, miten perheen mustetahratestissä tulee toimia. Koska perheenjäsenet eivät ole aikaisemmin osallistuneet mustetahrasteisiin ja koska ohjeistus testin alussa ei ole kovin yksityiskohtainen, perheenjäsenet joutuvat toimimaan testitilanteessa niiden käsitysten ja odotusten pohjalta, joita heille on syntynyt erilaisista arkisista ja institutionaalisista vuorovaikutustilanteista. Siksi onkin merkille pantavaa, miten samankaltaisesti perheenjäsenet käsittelevät testitilanteessa ehdotuksen vastaanottona yhtäältä kiusoittelevaa, toisaalta toimintatapaa puuttumista ja lopulta tehtävän torjuntaa. Kaikki nämä toiminnot ovat harvinaisia tulkintaehdotuksen vastaanottona aineistossa: niitä esiintyy 21 toimintajaksossa eli vain 4 prosentissa tulkintaehdotus–vastaanotto-jaksoja. Toimintojen harvinaisuus jo sinänsä kertoo siitä, että ehdotuksen luoma odotus hyväksynnästä tai hylkäyksestä on vahva ja että perheenjäsenet ovat orientoituneet käsittelemään ehdotusta institutionaalisen tehtävän mukaisesti.

Toiminnot, jotka poikkeavat ehdotuksen projisoimasta toimintalinjasta, eivät synny tyhjästä. Kiusoittelevat ehdotuksen vastaanotot saavat alkunsa joko itse mustetahratulkinnasta tai tulkintaehdotuksen muotoilusta. Perheenjäsenet eivät orientoitu näihin vuoroihin toisissaan otettavina tai riittävinä ehdotuksen hyväksyntöinä tai hylkäyksinä. Tämä käy ilmi siitä, että he ohittavat kiusoittelevan puheen ja sitä seuraavan naurun kuin niitä ei olisi tapahtunutkaan ja jatkavat kesken jäänyttä ehdotuksen käsittelyä. Yhteisellä naurulla ja huumorilla on paikkansa esimerkiksi kollegiaalisuuden ja hyvän työilmapiirin luojana työpaikkojen kokouksissa, erityisesti kokousten alussa (Kangasharju & Nikko 2009). Tutkitussa aineistossa ehdotuksen luoma odotus hyväksynnästä tai hylkäyksestä ja osallistujien orientaatio institutionaaliseen tehtävään ovat kuitenkin niin vahvoja, ettei kiusoittelevaan osallistuta viemällä sitä eteenpäin vaan perheenjäsenet palaavat jo seuraavassa vuorossa käsittelemään ehdotusta. Ehdotuksen vastaanottona kiusoittelevaa tulee siis väärässä sekvenssiasemassa ja kesken meneillään olevaa toimintaa.

Vastaanotot, jotka puuttuvat toimintatapaan tehtävässä, syntyvät reaktioina johonkin muuhun edellä sanottuun tai tehtyyn kuin itse mustetahratulkintaehdotukseen. Lähtemällä mukaan toimintatavan käsittelyyn ja jättämällä kesken toimintalinjan, jonka juuri esitetty mustetahratulkintaehdotus projisoi, perheenjäsenet käsittelevät toimintatapaan puuttumista sallittuna toimintona testitilanteessa. Tähän voi vaikuttaa se, että toimintatapaa koskeva vuoro jo puhetoimintona luo vahvan odotuksen tietynlaisesta vierusparin jälkijäsenestä. Tällöin muut perheenjäsenet ovat kuin pakotettuja jatkamaan toimintatapaa käsittelevää toimintalinjaa. Vaikka perheenjäsenet itse orientoituvat näihin toimintatapaan puuttuviin sekvensseihin sallittuina ja tarkoituksen mukaisina, ne voivat olla ehdotuksen hyväksymisen kannalta ongelmallisia: katkaistessaan ehdotussekvenssin ja siirtäessään perheenjäsenten huomion toisaalle ne useimmiten saavat aikaan sen, että ehdotukseen ei enää oteta kantaa.

Testitehtävän torjuvat vastaanotot syntyvät selonteoiksi siitä, miksi vastaanottaja ei ota kantaa ehdotukseen. Nämä selonteot osoittavat lisäksi jonkinasteista haluttomuutta tai turhautumista testiin, eivätkä ne saa hyväksyntää tai muutakaan huomiota muilta perheenjäseniltä. Toimintajakoissa selonteko ohitetaan ja tulkinnan ehdottaja näkee vaivaa saadakseen hyväksynnän ehdotukselleen. Näin toimimalla ehdottaja osoittaa, ettei hän pidä tehtävän torjuvaa vuoroa kelvollisena selontekona eikä sopivana ja tehtävää eteenpäin vievänä osallistumisena.

Perhedynamiikan kannalta on merkitystä sillä, kuka kiusoittelee, puuttuu toimintatapaan tai torjuu testitehtävän ehdotuksen ensivastaanottona. Tutkituissa toimintajakoissa kiusoittelijat ovat tyypillisesti vanhempia, mikä sopii kiusoittelemisen yhteen mahdolliseen tehtävään eli sosiaaliseen kontrollointiin (ks. Drew 1987: 250). Perheen keskisessä vuorovaikutuksessa nimenomaan vanhemmat ottavat kontrolloivan ja ohjailevan roolin, kun he kiusoittelemisen muodossa esittävät epäsuoran kritiikin edeltävää puhetta kohtaan. Sen sijaan toimintatapaan puuttuvat ja testitehtävän torjuvat aineistossa sekä vanhemmat että lapset. Kun vanhempi kieltää lastaan tekemästä jotain kesken testin, hän kontrolloi ja ohjaa tämän toimintaa ja siten ottaa vastuun myös lapsen toiminnasta. Lapsi puolestaan esittäessään syytöksiä asemoi itsensä rooliin, jossa hän kyseenalaistaa aikuisten tekemän testin ja kapinoo sitä vastaan (ks. myös Lehtovaara 2002: 52). Samantyyppistä kapinaa näkyy myös testitehtävän torjuvissa vuoroissa, joista valtaosa on lasten tuottamia. Tällaisia vuoroja tuottavat kuitenkin myös vanhemmat. Toisin sanoen myös vanhempi saattaa kyseenalaistaa institutionaalisen testitilanteen ja olla sitoutumatta testitehtävään.

Esimerkeistä käy mielenkiintoisesti ilmi myös se, että kiusoittelevien, toimintatapaan puuttuvien ja testitehtävän torjuvien vuorojen tehtävät menevät osittain päällekkäin. Ensinnäkin kiusoittelemalla voidaan kontrolloida ja ohjata ja niin voidaan tehdä myös toimintatapaa puivilla vuoroilla. Jotkin toimintatapa puivat vuorot taas kاپinoivat testitehtävää vastaan, ja samaa tekevät myös tehtävän torjuvat vuorot. Vuorojen monitulkintaisuus puhetoimintoina johtuu siitä, että yhdellä vuorolla voi olla monia tehtäviä (Levinson 2012: 119–120). Esimerkiksi vuoron leksikaalinen sisältö voi implikoida yhtä tehtävää ja vuoron tuotto nauraen toista (ks. esim. 7). Se, miten seuraava puhuja lopulta tulkitsee vuoron, näkyy siinä, minkälaisen responssin hän tuottaa (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974: 728).

Tutkituissa toimintajaksoissa ei tuoda eksplisiittisesti ilmi sitä, että mustetahra-tulkintaehdotuksen saama vastaanotto olisi ollut jossain mielessä vääränlainen: Kiusoitteijaa ei pyydetä keskittymään tehtävään tai ottamaan tosissaan. Toimintatapaan puuttujaa ei käsketä palaamaan ehdotuksen käsittelyyn. Tehtävantorjua ei kannusteta jaksamaan eikä myöskään moitita vääränlaisesta asenteesta. Toisin sanoen toimintojen sallittuutta ei nosteta puheenaiheeksi kesken testitilanteen. Tämä havainto poikkeaa siitä, että esimerkiksi muistamattomuuteen vetoaminen voidaan ottaa puheenaiheeksi pariterapiassa (ks. Muntigl & Choi 2010). Ehkä toimintojen sallittuus puheenaiheena on arkaluonteinen psykologisessa testissä, tai ehkä perheenjäsenet ovat niin tottuneita toistensa vuorovaikutustapoihin, että osaavat vain ohittaa tietynlaiset osallistumismuodot yhtäältä tarpeettomina mutta harmittomina tai toisaalta tarpeettomina ja jopa häiritsevinä. Vaikka toimintojen sallittuutta ei kielennetä testitilanteessa, perheenjäsenet osoittavat hienovaraisesti toiminnallaan, minkälaista keskustelua he suovat käytävän perheen psykologisessa vuorovaikutustestissä.

Lähteet

- ARMINEN, ILKKA 2005: *Institutional interaction. Studies of talk at work*. Aldershot: Ashgate.
- BEACH, WAYNE A. – METZGER, TERRI R. 1997: Claiming insufficient knowledge. – *Human Communication Research* 23 s. 562–588.
- BIETTI, LUCAS M. – GALIANA CASTELLO, FATIMA 2013: Embodied reminders in family interactions. Multimodal collaboration in remembering activities. – *Discourse Studies* 15 s. 665–686.
- BOLDEN, GALINA B. – MANDELBAUM, JENNY 2012: Pursuing a response by repairing an indexical reference. – *Research on Language and Social Interaction* 45 s. 137–155.
- DAVIDSON, JUDY 1984: Subsequent versions of invitations, offers, requests, and proposals dealing with potential or actual rejection. – J. Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.), *Structures of social action. Studies in conversation analysis* s. 102–128. Cambridge: Cambridge University Press.
- 1990: Modifications of invitations, offers and rejections. – George Psathas (toim.), *Interaction competence* s. 149–179. Washington: University Press of America.
- DERSLEY, IAN – WOOTTON, ANTHONY 2000: Complaint sequences within antagonistic argument. – *Research on Language and Social Interaction* 33 s. 375–406.
- DREW, PAUL 1987: Po-faced receipts of teases. – *Linguistics* 25 s. 219–253.
- DREW, PAUL – HERITAGE, JOHN 1992: Analyzing talk at work. An introduction. – Paul Drew & John Heritage (toim.), *Talk at work. Interaction in institutional settings* s. 3–65. Cambridge: Cambridge University Press.
- GOODWIN, CHARLES 1981: *Conversational organization. Interaction between speakers and hearers*. New York: Academic Press.
- HAAKANA, MARKKU 1996: Huumori ja vakava keskustelun kategorioina. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja II* s. 141–172. Kieli 10. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 1999: *Laughing matters. A conversation analytical study of laughter in doctor-patient interaction*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HADDINGTON, PENTTI 2011: Serious or non-serious? Sequential ambiguity and disavowing a

- prior stance. – *Functions of Language* 18 s. 149–182.
- HADDINGTON, PENTTI – RAUNIOMAA, MIRKA 2011: Technologies, multitasking, and driving. Attending to and preparing for a mobile phone conversation in a car. – *Human Communication Research* 37 s. 223–254.
- HAKULINEN, AULI 1997: Johdanto. – Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet* s. 13–17. Tampere: Vastapaino.
- 2001 [1998]: Eräistä diskurssipartikkelin *kyl(lä)* käyttötavoista keskustelussa. – Lea Laitinen, Pirkko Nuolijärvi & Marja-Leena Sorjonen (toim.), *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä* s. 412–434. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAKULINEN, AULI – SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1992: Finnish *kato*. From verb to particle. – *Journal of Pragmatics* 18 s. 527–549.
- HALONEN, MIA 1996: Yhteisyyden ja tunnistettavuuden osoittaminen perhekeskustelussa. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja II* s. 173–205. Kieli 10. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- TEN HAVE, PAUL 1999: *Doing conversation analysis. A practical guide*. London: Sage.
- HERITAGE, JOHN 1996 [1984]: *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Suomentaneet Ilkka Arminen, Outi Palokoski, Anssi Peräkylä, Sanna Vehviläinen & Soile Veijola. Helsinki: Gaudeamus.
- HERITAGE, JOHN – CLAYMAN, STEVEN 2010: *Talk in action. Interactions, identities, and institutions*. *Language in Society* 38. Chichester: Wiley-Blackwell.
- HERLIN, ILONA 1998: *Suomen kun*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 712. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HOUTKOOP, HANNEKE 1987: *Establishing agreement. An analysis of proposal-acceptance sequences*. Dordrecht: Foris Publications.
- ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JEFFERSON, GAIL 1972: Side sequences. – David Sudnow (toim.), *Studies in social interaction* s. 294–338. New York: Free Press.
- 1979: A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance declination. – George Psathas (toim.), *Everyday language. Studies in ethnomethodology* s. 79–96. New York: Irvington.
- KANGASHARJU, HELENA 1991: *Neuvottelu keskusteluna. Piirteitä ja vuorovaikutusstrategioita*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja 112. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, kielten laitos.
- KANGASHARJU, HELENA – NIKKO, TUIJA 2009: Emotions in organizations. Joint laughter in workplace meetings. – *Journal of Business Communication* 46 s. 100–119.
- KEEVALLIK, LEELO 2011: The terms of not knowing. – Tanya Stivers, Lorenza Mondada & Jakob Steensig (toim.), *The morality of knowledge in conversation* s. 184–206. Cambridge: Cambridge University Press.
- KEISANEN, TIINA – RAUNIOMAA, MIRKA – HADDINGTON, PENTTI 2014: Suspending action. From simultaneous to consecutive ordering of multiple courses of action. – Pentti Haddington, Tiina Keisanen, Lorenza Mondada & Maurice Nevile (toim.), *Multiactivity in social interaction. Beyond multitasking* s. 109–134. Amsterdam: John Benjamins.
- KORPELA, EVELIINA 2007: *Oireista puhuminen lääkärin vastaanotolla. Keskustelun-analyttinen tutkimus lääkärin kysymyksistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1111. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- LAURY, RITVA 1996: *Sen kategoriasta – onko suomessa jo artikkeli?* – *Virittäjä* 100 s. 162–181.
- LEHTOVAARA, KATRI 2002: 4- ja 7-vuotiaan lapsen miksi-kysymykset aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. – *Virittäjä* 106 s. 35–57.
- LEVINSON, STEPHEN C. 2012: Action formation and ascription. – Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The handbook of conversation analysis* s. 103–130. Chichester: Wiley-Blackwell.
- LOVELAND, NATHENE 1967: The relation Rorschach. A technique for studying interaction. – *The Journal of Nervous and Mental Disease* 145 s. 93–105.
- MAYNARD, DOUGLAS W. 1980: Placement of topic changes in conversation. – *Semiotica* 30 s. 263–290.
- 1984: *Inside plea bargaining. The language of negotiation*. New York: Plenum Press.
- MAZELAND, HARRIE – HUISKES, MIKE 2001: Dutch ‘but’ as a sequential conjunction. Its use as a resumption marker. – Margret Selting & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. 141–169. Amsterdam: John Benjamins.
- MUNTIGL, PETER – CHOI, KWOK TIM 2010: Not remembering as a practical epistemic resource in couples therapy. – *Discourse Studies* 12 s. 331–356.
- POMERANTZ, ANITA 1984: Pursuing a response. – J. Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.), *Structures of social action. Studies in conversation analysis* s. 153–163. Cambridge: Cambridge University Press.
- POTTER, JONATHAN – HEPBURN, ALEXA 2010: Putting aspiration into words. ‘Laugh particles’, managing descriptive trouble and modulating action. – *Journal of Pragmatics* 42 s. 1543–1555.
- RAEVAARA, LIISA 1989: *No* – vuoronalkuinen partikkeli. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I* s. 147–161. Kieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- RAEVAARA, LIISA – RUUSUVUORI, JOHANNA – HAAKANA, MARKKU 2001: Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. – Johanna Ruusuvuori, Markku Haakana & Liisa Raevaara (toim.), *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskustelunanalyttisiä tutkimuksia* s. 11–38. Tietolipas 173. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAEVAARA, LIISA – SORJONEN, MARJA-LEENA 2001: Lääkärin kysymykset ja potilaan vastaukset. – Marja-Leena Sorjonen, Anssi Peräkylä & Kari Eskola (toim.), *Keskustelu lääkärin vastaanotolla* s. 49–69. Tampere: Vastapaino.
- RAUNIOMAA, MIRKA 2007: Stance markers in spoken Finnish. – Robert Englebretson (toim.), *Stancetaking in discourse* s. 221–252. Amsterdam: John Benjamins.
- SACKS, HARVEY 1992: *Lectures on conversation I & II*. Oxford: Blackwell.
- SACKS, HARVEY – SCHEGLOFF, EMANUEL A. – JEFFERSON, GAIL 1974: A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. – *Language* 50 s. 696–735.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 2007: *Sequence organization in interaction. A primer in conversation analysis. Volume 1*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. – SACKS, HARVEY 1973: Opening up closings. – *Semiotica* 7 s. 289–327.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1997a: Osallistumiskehikko. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 156–176. Tampere: Vastapaino.
- 1997b: Vuorovaikutus paperilla. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 18–31. Tampere: Vastapaino.
- SIITONEN, PAULIINA – WAHLBERG, KARL-ERIK 2015: Finnish particles *mm*, *jaa* and *joo* as responses to a proposal in negotiation activity. – *Journal of Pragmatics* 75 s. 73–88.
- SIITONEN, PAULIINA – WAHLBERG, KARL-ERIK – KARJALAINEN, MERJA 2012: Respons-

- sin puuttuminen perheneuvottelussa. – *Puhe ja kieli* 32 s. 103–126.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1989: Vuoronalkuiset konnektorit: *mutta*. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I* s. 162–176. Kieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2006: Tunteet pinnassa. – Marja-Leena Sorjonen & Liisa Raevaara (toim.), *Arjen asiointia. Keskusteluja Kelan tiskin äärellä* s. 191–221. Tietolipas 210. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- STEVANOVIC, MELISA 2012a: Establishing joint decisions in a dyad. – *Discourse Studies* 14 s. 779–803.
- 2012b: Prosodic salience and the emergence of new decisions. On approving responses to proposals in Finnish workplace interaction. – *Journal of Pragmatics* 44 s. 843–862.
- STIVERS, TANYA – ROSSANO, FEDERICO 2010: Mobilizing response. – *Research on Language and Social Interaction* 43 s. 3–31.
- TIENARI, PEKKA – WYNNE, LYMAN C. – SORRI, ANNELI – LAHTI, ILPO – LÄKSY, KRISTIAN – MORING, JUHA – NAARALA, MIKKO – NIEMINEN, PENTTI – WAHLBERG, KARL-ERIK 2004: Genotype-environment interaction in schizophrenia-spectrum disorder. Long-term follow-up study of Finnish adoptees. – *British Journal of Psychiatry* 184 s. 216–222.
- TURKIA, NIINA 2007: Pienryhmäkeskustelun toimintajaksot. – Liisa Tainio (toim.), *Vuorovaikutusta luokkahuoneessa. Näkökulmana keskusteluanalyysi* s. 210–238. Helsinki: Gaudeamus.
- WYNNE, LYMAN C. – SINGER, MARGARET THALER 1963: Thought disorder and family relations of schizophrenics. I. A research strategy. – *Archives of General Psychiatry* 9 s. 191–198.
- YLI-VAKKURI, VALMA 1986: *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku: Turun yliopisto.

Liite 1

Keskustelukatkelmissa käytetyt litterointimerkit (ks. Seppänen 1997b: 22–23).

.	laskeva intonaatio
,	tasainen intonaatio
?	nouseva intonaatio
↑	seuraava sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
↓	seuraava sana lausuttu ympäristöä matalammalta
heti	(alleviivaus) painotus tai sävelkorkeuden nousu muualla kuin sanan lopussa
[	päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
(.)	mikrotauko: 0,2 sekuntia tai vähemmän
(0.4)	mikrotaukoa pitempi tauko; pituus ilmoitettu sekunnin kymmenesosan tarkkuudella
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
> <	(sisäänpäin osoittavat nuolet) nopeutettu jakso

< >	(ulospäin osoittavat nuolet) hidastettu jakso
e::i	(kaksoispisteet) äänteen venytys
° °	ympäristöä vaimeampaa puhetta
AHA	(kapiteelit) äänen voimistaminen
.hhh	sisäänhengitys; yksi h-kirjain vastaa 0,1 sekuntia
hhh	ulohengitys
.joo	(piste sanan edessä) sana lausuttu sisäänhengittäen
he he	naurua
s(h)ana	(sulussa oleva h sanan sisällä) nauraen lausuttu sana
ε ε	hymyillen tuotettu sana tai jakso
# #	nariseva ääni
@ @	äänen laadun muutos
kiva	(lihavointi) voimakkaasti äännetty klusiili
si-	(tavuviiva) sana jää kesken
(tai)	sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu jakso
(-)	sana, josta ei ole saatu selvää
(--)	pitempi jakso, josta ei ole saatu selvää
(( ))	kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta

SUMMARY

Responding to a proposal in a psychological family-interaction test: Responses deviating from the projected course of action

This article examines family interaction in a psychological test in which the task is to reach agreement regarding Rorschach inkblot interpretations. The test task requires family members to propose inkblot interpretations to one another. Though the expected response to a proposal is an acceptance or a rejection, family interaction does not always unfold in such a straightforward manner. Commonly, the turn following a proposal does not take a stand on the proposal itself; sometimes the turn even interrupts the course of action projected by the proposal. This article studies the first responses to inkblot interpretation proposals that both avoid taking a stand on a proposal and orient towards something other than the interpretation. Indeed, such turns often involve joking, discussion of the procedural details of the test, or a rejection of the whole test task. The aim of the article is to investigate what the interactional functions of these turns are and how participants deal with them. The data consists of 22 spouse and family Rorschach tests forming part of the Finnish Adoptive Family Study of Schizophrenia, and the method of the study is conversation analysis.

Of the 585 inkblot interpretation proposals in the body of data, 21 are responded to by joking, by talking about the procedural details of the test, or by rejecting the whole test task. Though these responses do not orient towards the prior interpretation proposal, they nonetheless react to something that has been said or done previously. Different families treat these responses very similarly: joking and test-rejecting responses elicit no verbal response, and the on-going proposal sequence can continue. This shows that the families orient to complete the institutional test task. In turn, talking about the procedural details of the test usually begins a new course of action in which other family members can involve themselves. As a consequence, however, the negotiation over the inkblot interpretation may never be completed. This shows that family members tend to deem talking about the procedural details of the test as an appropriate and, indeed, a necessary step within the test. Though the family members do not criticise the recipient for deviating from the course of action projected by a proposal, they nonetheless subtly indicate which actions in the psychological interaction test are deemed appropriate.

Ehdotukseen vastaaminen perheen psykologisessa vuorovaikutustestissä: Toimintalinjasta poikkeavat ensivastaanotot

Tässä artikkelissa tarkastellaan perheiden toimintaa psykologisessa vuorovaikutustestissä, jossa tehtävänä on löytää mahdollisimman monta yhteistä tulkintaa mustetahrataulusta. Testitehtävä saa perheenjäsenet ehdottamaan toisilleen tulkintoja mustetahrataulusta. Vaikka ehdotuksen odotuksenmukainen vastaanotto on hyväksyntä tai hylkäys, vuorovaikutus ei läheskään aina etene näin suoraviivaisesti. Usein ehdotusta seuraa vuoro, joka ei ota kantaa ehdotukseen; joskus seuraava vuoro jopa katkaisee toimintalinjan, jonka juuri esitetty ehdotus on luonut. Tässä artikkelissa tarkastellaan mustetahratulkingaehdotuksen ensivastaanottoja, jotka sekä jättävät ottamatta kantaa ehdotukseen että orientoituvat johonkin muuhun kuin juuri ehdotettuun mustetahratulkingaan. Nämä vuorot kiusoittelevat, käsittelevät toimintatapaa testissä tai torjuvat koko testitehtävän. Artikkelin tavoitteena on selvittää, mitä vuorovaikutustehtäviä on tällaisilla ehdotuksen vastaanotoilla ja miten osallistujat käsittelevät niitä. Tutkimusaineistona on 22 puoliso- ja perhe-Rorschach-testiä, jotka on äänitallennettu Suomalaisen adoptioerhetutkimuksen yhteydessä, ja tutkimusmenetelmä on keskustelunanalyysi.

Aineiston 585 mustetahratulkingaehdotuksesta 21 otetaan vastaan kiusoitellen, toimintatapaan puuttuen tai koko testitehtävä torjuen. Vaikka nämä vastaanotot eivät orientoitu mustetahratulkingaehdotukseen, ne eivät synny tyhjästä vaan reagoivat johonkin edellä sanottuun tai tehtyyn. Eri perheissä näitä vastaanottoja käsitellään hyvin samankaltaisesti: Kiusoittelevat ja tehtävän torjuvat vastaanotot ohitetaan ja meneillään ollutta ehdotussekvenssiä jatketaan, mikä osoittaa perheiden orientoituvan institutionaalisen testitehtävän suorittamiseen. Toimintatapaan puuttuvat vastaanotot taas aloittavat uuden toimintalinjan, johon muut perheenjäsenet lähtevät mukaan ja joka voi johtaa siihen, että mustetahratulkingaehdotus jää sillä erää käsittelemättä. Tämä osoittaa perheiden orientoituvan toimintatavasta puhumiseen sallittuna ja jopa tarpeellisena toimintana kesken testin. Vaikka perheenjäsenet eivät kiellä poikkeamista ehdotuksen toimintalinjasta tai moiti siitä, he osoittavat hienovaraisella toiminnallaan, mikä on tarkoituksenmukaista ja sallittua toimintaa psykologisessa vuorovaikutustestissä.

Kirjoittajien yhteystiedot:
etunimi.sukunimi@oulu.fi